

Reykjavík, 30.05.2021

Þorsteinn Már Baldvinsson
forstjóri Samherja
BT: Stjórnar Samherja
Samherji hf.
Glerárgötu 30
600 Akureyri
Ísland

Íslandsdeild TI fagnar fyrsta skrefi Samherja í átt að heilindum

Kæra stjórnarfolk Samherja hf.

Íslandsdeild Transparency International óskar Samherja til hamingju með fyrsta skrefið í átt til umbóta sem birtist í yfirlýsingu á vef fyrirtækisins 30.05.2021, eftir tæpan áratug árása á eftirlitsstofnanir, blaðamenn, uppljóstrara, samtök um almannaheill og stjórnmalafolk og hreyfingar sem stjórnendur fyrirtækisins hafa merkt sem andstæðinga sína. Bæði í Seðlabankamálinu og Namibíumáli Samherja hefur fyrirtækið sýnt á sér hegðun sem ekki á samleið með siðuðu samfélagi. Stjórn Íslandsdeildar fagnar þessu skrefi og býður fram aðstoð samtakanna við að vinda ofan af þeirri hörðu fyrirtækjamenningu Samherja sem haft hefur svo alvarlegar afleiðingar. Það er mikil vinna framundan í bataferlinu og Samherji, eins og aðrir, geta treyst því að samtal landsdeildar Transparency International er ávallt boðið og búið til leiðsagnar um það sem betur má fara. Hættan er sú að afsökunarbeiðni sem ekki fylgja aðgerðir verði túlkuð sem ódýr spuni til að tempra óánægju og komast hjá því að komist verði til botns í málum.

Stjórn Samherja þekkir auðvitað aðferðir sem nota má til að grafa undan samfélagssáttmálum, lýðræði og tjáningarfrelsi en til upprifjunar höfum við tekið saman nokkur atriði sem vert er að stjórnendur fari sérstaklega yfir í kjölfar afsökunarbeiðni fyrirtækisins á framgöngu fyrirtækisins. Það er Samherja mikilvægt að afsökunarbeiðni fyrirtækisins verði séð sem raunverulegt skref til bóta en ekki liður í einhverju langvarandi stríði fyrirtækisins gegn samfélaginu.

Fordæmalaus herferð Samherja gegn Seðlabanka Íslands og RÚV vegna rannsóknar á gjaldeyrisviðskiptum Samherja.

- Baldvin Þorsteinsson, sonur Þorsteins Más Baldvinssonar og einn eiganda Samherja, sýndi af sér ógnandi tilburði á göngum Nefndarsviðs Alþingis, stuggaði við þáverandi Seðlabankastjóra og jós yfir hann fúkyrðum.
  - Transparency International á Íslandi bendir Samherja á að rétt er að gefa út skýrari yfirlýsingu og afsökunarbeiðni vegna þessa máls en hingað til hefur verið gert og eðlilegt er að hún beinist einnig til íslensks almennings, Alþingis, Seðlabankastjóra og að sjálfsögðu starfsfólks Samherja líkt og gert var á sínum tíma í bréfi Baldvins.
  - Rétt væri að Baldvin Þorsteinsson sæti námskeið þar sem farið er yfir ábyrgð og væntingar fyrirtækisins og samfélags til nútímalegra viðskiptahátta.
- Samherji fjármagnaði áróðursþátt vegna Seðlabankamálsins er sýndur var á Hringbraut. Þar fjármagnaði Samherji vinnubrögð sem Fjölmiðlanefnd sektaði vegna „óheimilar kostun fréttatengds efnis og brot á reglum um hlutlægni og friðhelgi einkalífs“. Hringbraut hlaut tveggja milljóna króna sekt vegna málsins. „Að mati fjölmiðlanefndar uppfylla þættirnir Gjaldreyisefirlitið skilyrði þess að teljast fréttatengt efni, þar sem í þeim er að finna greiningu á máli sem verið hefur til umfjöllunar í fréttum og komið hefur til kasta hérlandra dómstóla. Þá er framsetning þáttanna í anda fréttaskýringaþátta sem byggjast á gagnrýnni rannsóknarblaðamennsku,“ segir í ákvörðun Fjölmiðlanefndar. Þá gerir nefndin athugasemd við að efnið hafi ekki verið auðkennt með réttmætum hætti sem kostað efni. „Með vísan til yfirlýsingar þáttastjórnanda á opinberum vettvangi og efnistaka þáttanna, auk kynningar þeirra á vef Hringbrautar, er að mati fjölmiðlanefndar hafið yfir skynsamlegan vafa að þættirnir Gjaldreyisefirlitið hafi að hluta eða í heild verið kostaðir af því fyrirtæki sem til umfjöllunar var, Samherja hf. Sem fyrr segir er kostun fréttatengds efnis óheimil samkvæmt 2. mgr. 42. gr. laga um fjölmiðla. Þá er kostanda óheimilt að hafa áhrif á innihald, efnistöð eða tímasetningu kostaðs efnis og raska ábyrgð og ritstjórnarlegu sjálfstæði fjölmiðlaveitunnar, samkvæmt 1. mgr. 42. gr. laga um fjölmiðla“
  - Í ljósi vilja stjórnar Samherja til umbóta telur Transparency International á Íslandi rétt að fyrirtækið birti yfirlit yfir styrki þess til fjölmiðla og alla kostun á fjölmiðlaefni síðustu ára. Þannig getur almenningur fengið yfirsýn yfir eðli og stærð áróðurs sem fyrirtækið hefur fjármagnað.
  - Herferð fyrirtækisins gegn nafngreindu fólki og samfélaginu hefur meðal annars verið gefin út í bókinni „Gjaldreyisefirlitið – vald án eftirlits“, ritaðri af Birni Jóni Bragasyni og kom hún út fyrir júlín 2016. Samherji keypti heilt upplag af og gaf starfsmönnum sínum í jólagjöf. Bókin málar starfsfólk íslenskra eftirlitsstofnana upp sem forherta aðila sem svífist einskis til að ná sér niðri á harðduglegum og samviskusömum Samherjamönnum. Að mati Transparency International á Íslandi

ætti Samherji almennt að halda aftur af sér í málum er varða frelsi starfsfólks sitt til hugsana. Það er ekki við hæfi að gefa „gjöf“ sem augljóslega sendir þau skilaboð til starfsfólks að því sé rétt að ganga og hugsa í takt við fyrirtækið sem það vinnur hjá. Stjórnendur Samherja ættu að íhuga alvarlega að afskrifa jólagjöf fyrirtækisins og senda starfsfólki fyrirtækisins nýja gjöf - til dæmis inneign í bókabúð þar sem starfsfólk getur sjálft valið sína bók.

- Í ljósi vilja stjórnar Samherja til umbóta telur Transparency International á Íslandi rétt að fyrirtækið birti yfirlit yfir styrki fyrirtækisins til bókaútgáfu og söguskýringa. Vert er að taka sérstaklega fram að eðlilegt er að taka bæði fram þau skrif sem styrkt hafa verið fyrir útgáfu og eftir. Þannig getur almenningur fengið yfirsýn yfir eðli og stærð áróðurs sem fyrirtækið hefur fjármagnað með arðinum af fiskinum.
- Nýr Seðlabankastormur barst frá Samherja er ljóst varð að RÚV hefði rannsakað starfsemi félagsins í Namibíu. Þann 15. október 2019 var leitað til Þorsteins Más Baldvinssonar, framkvæmdastjóra Samherja, vegna rannsóknar Kveiks á meintum mútugreiðslum og skattasniðgöngu Samherja í Namibíu. „Samherji, og sérstaklega forstjórinn Þorsteinn Már Baldvinsson, hafa beint sjónum sínum mjög hart að RÚV síðustu vikur og ásakað ríkisfjölmiðilinn um að vera geranda í húsleit sem átti sér stað fyrir rúmum sjö árum. Það eru nýmæli, en áður hafði reiði Samherja vegna rannsóknar Seðlabanka Íslands á meintum brotum fyrirtækisins á gjaldeyrislögum beinst gegn bankanum, Má Guðmundssyni, fyrrverandi seðlabankastjóra, og Ingibjörgu Guðbjartsdóttur, fyrrverandi framkvæmdastjóra gjaldeyriseftirlits Seðlabanka Íslands,“ segir í umfjöllun Kjarnans vegna málsins, birt í kjölfar umfjöllun Kveiks þann 12. Nóvember 2019. Hér voru viðbrögð Samherja skólabókadæmi um tilhneingingu stórfyrirtækja til að þyrlla upp ryki, ógna og angra fjölmiðla.
  - Transparency International á Íslandi telur stjórn geta lært ýmislegt af fyrri viðbrögðum. Sé litið til baka blasir við að eðlilegast hefði verið að forstjóri fyrirtækisins svaraði spurningum fjölmiðla og almenningi. Þannig hefði fyrirtækið auðveldlega geta komið sjónarmiðum sínum á framfæri án þess að vega að tjáningarfrelsi almennings og frelsi fjölmiðla.
  - Í ljósi vilja stjórnar Samherja til umbóta telur Transparency International á Íslandi rétt að fyrirtækið birti innri samskipti vegna málsins svo almenningur geti séð svart á hvítt hvers vegna ákveðið var að ráðast á fréttamenn fremur en að aðstoða við að komast til botns í málinu.
  - Rétt væri að Þorsteinn Már Baldvinsson sæti námskeið þar sem farið er yfir ábyrgð og væntingar fyrirtækisins og samfélags til nútímalegra viðskiptahátta auk mikilvægi gagnsæis og fjölmiðla í lýðræðissamfélagi.

Skæruliðar, njósnir, áróður, gervigrasrót, upplýsingaöflun um gagnrýnar raddir, tilraunir til að koma í veg fyrir vitnisburð uppljóstra og afskipti af forystu stéttarfélags og stjórnmalaflokks.

- Frá því að Samherjaskjölin voru afhjúpuð í Kveik, Stundinni og Al Jazeera í samstarfi við Wikileaks, hafa viðbrögð Samherja einna helst snúið að því að gera fréttamenn og þá miðla sem fjölluðu um málið tortryggilega. „Skæruliðadeild“ Samherja lagði á ráðin hvernig best mætti gera gagnrýnendum grein fyrir ægivaldi Samherja. Transparency International er með nokkur ráð fyrir Samherja á vegferð fyrirtækisins til sáttar við samfélagið:
  - Í ljósi vilja stjórnar Samherja til umbóta telur Transparency International á Íslandi rétt að fyrirtækið birti innri samskipti vegna málsins svo almenningur geti séð svart á hvítu umfang skæruliða fyrirtækisins.
  - Hafi hlífingarnefnd Samherja í formennsku Björgólfs Jóhannssonar hlutverk umfram það að vera neðanmálgrein í fréttatilkynningu liggur í augum uppi að nefndin verði kölluð saman til að undirbúa opinbera birtingu á umfangi og eðli aðgerða fyrirtækisins undanfarin ár í baráttunni gegn uppljóstrunum og rannsóknum á starfsemi Samherja er varða þau mál sem fjallað hefur verið um. Augljóst er eftir uppljóstranir undanfarinna daga að Björgólfur er ekki fær um formennsku nefndarinnar eigi störf hennar á annað borð að vera trúverðug.
  - Samherji hafi frumkvæði um að haft verði samband við þá einstaklinga sem upplýsingum var safnað um og leiti sáttar við hlutaðeiganda. Ekki þarf að taka fram að fyrirtækið býður þeim aðilum sem safnað var gögnum um að sjálfsögðu bætur til staðfestingar á nýrri stefnu Samherja í kjölfar afsökunarbeiðni fyrirtækisins.
  - Samherji greini frá samskiptum við yfirvöld hér á landi og erlendis með það að markmiði að birta gögn er varða tilraunir fyrirtækisins til að nýta sér hið opinbera, embættismenn og kjörna fulltrúa sem lið í herferð sinni gegn tjáninga- og fjölmiðlafrelsi. Þetta sýnir iðrun í verki.
  - Rétt er að stjórn, millistjórnendur og skæruliðar sitji námskeið þar sem farið er yfir ábyrgð og væntingar fyrirtækisins og samfélags til nútímalegra viðskiptahátta. Sérstaklega er ástæða til að fara yfir lög um stéttarfélög og vinnudeilur. Íslandsdeild vekur athygli á 4.gr. laganna þar sem segir „Atvinnurekendum, verkstjórum og öðrum trúnaðarmönnum atvinnurekenda er óheimilt að reyna að hafa áhrif á stjórnmalaskoðanir verkamanna sinna, afstöðu þeirra og afskipti af stéttar- eða stjórnmalafélögum eða vinnudeilum með:
    - a. uppsögn úr vinnu eða hótunum um slíka uppsögn,
    - b. fjárgreiðslum, loforðum um hagnað eða neitunum á réttmætum greiðslum.“
 Því þótt sérstaklega sé fjallað um uppsagnir, hótanir og loforð um hagnað, ætti stjórnendum Samherja að vera auðskilin sú meining að samtök launafólks séu einmitt á forræði og forsendum launafólks en ekki Samherja og skæruliða.
  - Skæruliðar sem láta sig dreyma um að „stinga, snúa og strá salti í sárið“ er engu fyrirtæki til sóma. Transparency International hvetur stjórn Samherja til að taka vel utan um hópinn með styrkri leiðsögn um hvað tekur við og til hvers er ætlast af starfsfólki, ráðgjöfum og ímyndarfulltrúum fyrirtækisins. Hins vegar verður ekki hjá því komist að framgangna þeirra hafi afleiðingar sé sannað að verkin hafi verið unnin í óþökk yfirmanna.

- Miðað við samskipti skæruliðadeildar má draga þá ályktun að unnið sé í þökk bæði forstjóra Samherja Þorsteins Más Baldvinssonar og Björgólfs Jóhannssonar, sem leysti Þorstein tímabundið af og er í dag formaður hlítanefndar Samherja. Þessi mál verður að rannsaka og brot að hafa afleiðingar.

Lágmarks aðgerðir sem fyrirtækið getur gripið til nú þegar á vegferð sinni til sáttar við samfélagið:

- Birta verður skýrslu Wikborg Rein í samræmi við ítrekaðar yfirlýsingar Samherja um að Samherji hafi ekkert að fela.
- Samherji klári innleiðingu nýs stjórnunar- og regluvörslukerfis sem tilkynnt var um 17.02.2020. Framferði skæruliða sýnir fram á að hugsanlega þurfi að endurskoða reglurnar þótt nýjar séu.
- Samherji gefi út skýra yfirlýsingu um grið gagnvart þeim sem fjalla um málið, rannsaka og tjá sig héðan af.
- Samherji gefi út skýra yfirlýsingu um grið frá ofsóknum, refsingum og rógi til fyrrverandi starfsmanns Samherja og uppljóstrara í málefnum Samherja í Namibíu. Þá sé tekið fram að fyrirtækið líti svo á að Jóhannes Stefánsson falli undir lög um vernd uppljóstrara. Transparency International á Íslandi ítrekar að lögin eru lágmarkskröfur og Samherja er velkomið að ganga lengra en lágmarkið kallar eftir.
- Algengt er að fyrirtæki sem vilja komast til botns í máli sem þessu setji á fót uppljóstraragátt fyrir starfsfólk. Samherji getur með einföldum hætti sett slíkt verkefni á fót ásamt kynningu meðal starfsfólks og yfirlýsingu um að þeir sem komi fram með upplýsingar eigi ekki hættu á ofsóknum, einelti og refsingu.

Samherji getur með þessum aðgerðum sýnt í verki að fyrirtækið sé virkur þátttakandi í að komast til botns í málinu. Transparency International og Íslandsdeild eru ávallt reiðubúin að vera ykkur innan handa til umbóta. Íslandsdeild lýsir sig því viljuga til að funda með stjórn Samherja í höfuðstöðvum fyrirtækisins á Akureyri og greina fyrirtækinu frá þeim fjölda leiða sem samtökin á heimsvísu hafa sett fram til leiðsagnar til fyrirtækja sem eru að stíga sín fyrstu skref í umbótaferli. Fundurinn er Samherja að sjálfsögðu að kostnaðarlausu.

Erindi þetta er birt á vef Transparency International á Íslandi, [transparency.is](https://www.transparency.is)

F.h. stjórnar Transparency International á Íslandi

_____
Atli Þór Fanndal, framkvæmdastjóri Íslandsdeildar